

PAUL SAMUELSON EMLÉKÉRE

Paul A. Samuelson, Nobel-díjas közgazdász 2009. december 13-án, belmonti otthonában (Massachusetts) elhunyt. A következőkben röviden áttekintést nyújtunk a világhírű közgazdász életéről, valamint vázlatosan ismertetjük a közgazdaságtanban elért alapvető eredményeit, végül kitérünk arra is, hogyan emlékezett rá a közgazdász-társadalom.

1. PAUL SAMUELSON ÉLETRAJZA ÉS SZEMÉLYES KAPCSOLATAI

Paul Samuelson 1915.május 15-én született Garyben, Indiana államban.¹ Szülei, *Frank Samuelson* és *Ella Lipton* lengyelországi zsidó bevándorlók voltak. Samuelson egyik utolsó interjújában – némileg talán ironikusan – azt mondta, hogy nőrokonai átlagosan 90 évig éltek, míg a férfiak a családban nem voltak hosszú életűnek mondhatóak, ezért sietett, hogy 35 éves koráig befejezze főművét [Clarke 2009].

Kezdetben Garyben a Samuelson családnak az acélipari fellendülés idején igen jól ment. A háborús évek ugyanakkor visszaesést hoztak a család vagyoni helyzetében, emiatt el kellett költözniük Chicagóba. Itt középiskolába a Hyde Park High Schoolba járt, ahol tőzsdei tanácsokat adott matematikatanárának – bár, ahogy ő maga visszaemlékezett, nem éppen a legsikeresebbeket.²

A nagy világgazdasági válság alatt, mindössze 16(!) évesen beiratkozik a University of Chicagóra. Itt „született újjá” 1932. január 2-án közgazdászként, egy *Thomas Malthusról* szóló előadást hallgatva [Telegraph 2009]. Itt tanította őt *Jacob Viner*, ismertebb diáktársai közt pedig *Milton Friedmant* és *George Stiglert* említhetjük [Bekker 2005: 64]. A Chicagói Egyetem ekkor a neoklasszikus közgazdaságtan fellegvára volt, a már említett Viner mellett itt oktatott *Frank Knight*, *Henry Simons*, *Paul Douglas* és *Aaron Director* is ebben az időben. Samuelson úgy nyilatkozott, hogy noha Director segítségével ismerte meg a walrasi általános egyensúlyi rendszert, nagyobb hatással volt rá Jacob Viner és Frank Knight. Utóbbi az éppen folyamatban lévő válságot elemezve mondta azt diákjainak, hogy a válság alatt a Say-törvény valamilyen rejtélyes okból kifolyólag időlegesen nem érvényesül, a piacok nem tisztulnak meg, és a normalitás helyreállításáig kommunista vagy fasiszta átmenet veszélyével kell számolni. Knight mondanivalójának végkicsengése ezzel együtt az volt, hogy a neoklasszikus modell megfelelően írja le a gazdaságot – a válság idejét kivéve, emiatt számára Keynes elmélete nem volt elfogadható [Cassidey 2009]³.

1 Lásd: Paul Samuelson életrajza. http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1970/samuelson-bio.html

2 A Hupp Motors részvényeibe történő befektetést javasolta, ami mai szemmel sem tűnik teljesen elhibázott lépésnek. Az említett cég vezetősége azonban éppen 1928-1929-ben hozott több igen rossz üzleti döntést. Részletekért lásd pl.: <http://classiccars.about.com/od/classiccarsaz/a/Hupmobile.htm>

3 Samuelson szavaival: Knight semmiféle istenben nem hitt, de az ördögben igen, mert azt felismerte – Keynes személyében.

Samuelson számára a piaci diszfunkciók jelensége alapvető, személyes tapasztalatként jelentkezett. A válság idején látta, hogy diáktársai nem jutnak munkához, és – mint visszaemlékszik – a Chicagói Egyetem tanárai(!) petíciót írtak alá adóemelés nélküli, tehát deficitből finanszírozott fiskális expanziót kérve [Clarke 2009]. Ezzel együtt kezdetben szkeptikusan fogadja a keynesi elméletet. A fő ellenvetése a keynesi modellel kapcsolatban az egyensúlyi munkanélküliség fogalmával volt kapcsolatos [Weinstein 2009]. Végül azonban a paradigma sikerét látva, komolyabban kezd foglalkozni a keynesi rendszerrel.

A Chicagói Egyetemen megszerzett bachelor fokozat után az 1936-os évtől a Harvardon folytatja tanulmányait. Utólag visszatekintve úgy látta, hogy óriási szerencséje volt, amikor elnyerte a Social Science Research Council ösztöndíját, hiszen így módon közvetlenül részt vehetett a közgazdaságtan három nagy forradalmában: a matematikai, a tökéletlen verseny, és a keynesi hatékony kereslet elméleteinek megalapozásában és kidolgozásában. Ezen felül, az európai politika radikalizálódásával, a fasizmus és a kommunizmus térnyerése miatt minden tudományterületről számos kiváló tudós választotta új hazájának az Egyesült Államokat. A közgazdaságtan nagyjai közül *Schumpeter*, *Leontieff* és *Haberler* érkezett a Harvardra az 1930-as években, akik új életet leheltek a Harvard közgazdasági oktatásába. Rajtuk kívül Samuelson még *Alvin Hansent* – az „amerikai Keynest” – említi őt komolyan befolyásoló tanárként.

Samuelson 1936-ban szerez master fokozatot a Harvardon, majd a doktori értekezését 1941-ben védi meg ugyanitt. Egy anekdota szerint a disszertáció megvédésekor, a vizsga végén Schumpeter Leontieffhez fordult, és azt kérdezte: „Nos Vaszilij, átmentünk a vizsgán?” [Conway 2009]. Mint ez az anekdota is mutatja, Samuelson ekkorra már komoly hírnévre tett szert az intézmény falai között, munkabírási és kiemelkedő képességeinek köszönhetően. Ekkoriban, 1937-ben jelenik meg első cikke, „A note on measurement of utility” címmel [Bekker 2005: 64].

Itt érdemes egy rövid kitérőt tenni Samuelson családi életére, mert ez sem nélkülözi az érdekességeket. Samuelson 1938-ban veszi feleségül *Marion Crawfordot*, aki csoporttársa volt a Harvardon, később pedig – 1978-ban bekövetkezett haláláig – hűséges szakmai és magánéleti társa. Hat közös gyermekük – Jane, Margaret, William, John, Paul, Robert – született (utóbbi három hármassikként), emiatt egy időben heti 350 pelenkát kellett mosatniuk. Ez tehát komoly anyagi megterhelést jelentett, és részben emiatt is vágott bele Samuelson az „Economics” (Közgazdaságtan) című könyvének megírásába. A családban további közgazdászokat is találunk: Samuelson bátyja *Robert Summersre* „angolosított”, és *Kenneth Arrow* hűgát vette feleségül. Közös gyerekük *Lawrence Summers*, aki a Clinton-kormányzat pénzügyminisztere és a Harvard rektora is volt, ő tehát Paul Samuelson unokaöccse. Első felesége halála után, 1981-ben Samuelson újraházasodott, *Risha Eckhaust* vette el, nem született azonban közös gyermekük [Anderson 2009].

A Harvard vezetősége 1940-ben tanársegédi állást ajánlott számára, végül azonban az MIT adjunktusi pozícióját fogadja el. A később világhírűvé vált „Foundation of economic analysis” című munkáját még a Harvardon eltöltött ideje alatt, 1937–1940 között írta meg, ez volt a doktori munkája. Ez a mű azonban csak az 1947-es kiadásával lett – méltán – világhírű. Ezzel együtt azonnali szakmai elismerést hozott számára: az American Economic Association díját, a John Clark Bates medált nyerte el

[Conway 2009]. A második világháború évei alatt az MIT Radiation Laboratory részlegében dolgozott, a légvédelem számára fejlesztett számítógépeket, és a War Production Board konzulenseként is tevékenykedett [Weinstein 2009]. A háború után visszatért közgazdaságtant oktatni, és kulcsszerepe volt az MIT közgazdaságtani tanszékének felemelkedésében. Tanítványai közt volt többek közt *Robert Solow*, *George Akerlof*, *Paul Krugman*, *Robert Merton*, *Joseph Stiglitz* és *Robert Engle III*; az általa MIT-re hívott oktatók közt pedig *Lawrence Kleint*, *Leonid Hurwiczot* és *Franco Modiglianit* említhetjük [Conway 2009].

Világhírű, a közgazdaságtan alapjaiba bevezető tankönyvét, az „Economics: An introductory analysis”-t (magyar kiadásban: *Közgazdaságtan*) először 1948-ban adták ki az Egyesült Államokban. A már előbb említett – anekdotikus – tényezőkön kívül sokkal fontosabb volt Samuelson számára a keynesi gazdaságtan ismertetése a nagyközönség számára, mert sok amerikai döntéshozó még ekkor is marxistának gondolta Keynest [Conway 2009]. Ezen kívül pedig érthető, a közgazdaságtan alapjait bemutató alaptankönyvet kívánt írni. A tankönyv, amely az elsők között mutatta be a keynesi gazdaságtant (vagyis a mikroökonómiát és a makroökonómiát egy könyvben tárgyalta), óriási sikert aratott, köszönhetően olvasmányos stílusának és a problémák érthető, grafikonokkal alátámasztott tárgyalásának. A tankönyv hosszú évekre megadta a mintát a közgazdasági tankönyvírók számára; mint Samuelson fogalmazott egy interjúban, ha ebben az időben két közgazdasági tankönyvíró plágiumperbe keveredett volna egymással, a bíró ejtette volna az ügyet, mondván, hogy mindkettőjük könyve „Samuelson lite” [Clarke 2009]. Nem mellékesen pedig a „Foundations” szakmai sikere után az „Economics” meghozta Samuelson számára az anyagi áttörést is. Első megjelenése után még tizennyolc kiadást ért meg (a tizenkettedik, 1985. évi kiadás után *William Nordhausszal* közös szerzőséggel), mintegy negyven nyelvre fordították le (köztük magyarra már 1976-ban [Bekker 2005: 66]), és közel négy millió példányt adtak el eddig belőle [Feeney 2009].

Samuelson élete folyamán mindvégig elkötelezett támogatója volt a demokrata pártnak. Az 1960-as választások után Kennedy elnöknek adott tanácsokat, többek között a nagymértékű jövedelemadó-csökkenést is ő javasolta, mert úgy látta, hogy az amerikai gazdaság recesszió felé tart [Weinstein 2009]. Ezt végül csak a Johnson-kormányzat lépte meg, amelynek szintén adott gazdaságpolitikai tanácsokat. Noha felajánlottak a számára kormányzati pozíciókat – így például az elnök gazdasági tanácsadó testületének (Council of Economic Advisers) tagja lehetett volna – ő többre értékelte az intellektuális függetlenséget, és csak külső tanácsadóként segítette az amerikai kormányzat munkáját. Külső konzulensként, illetve informálisan részt vett még a Pénzügyminisztérium (United States Treasury) és különböző, annak alárendelt szervek (például a Költségvetési Hivatal) munkájában [Feeney 2009]. Mint a rá jellemző iróniával ezzel kapcsolatban megjegyezte, „gyakran amint egy szövetségi ügynökség tanácsadója lettem, felgyorsult a szervezet hanyatlása” [Conway 2009]. Ezen kívül Samuelson az American Economic Association és az Econometric Society elnökeként is tevékenykedett, valamint számtalan egyéb tudományos szervezet tagja is volt.

A közgazdasági Nobel-díjat Paul Samuelson első amerikaiként 1970-ben kapta meg. A bizottság indoklása szerint a közgazdasági elmélet statikus és dinamikus módszereinek kifejlesztéséért és a gazdasági elemzés terén kifejtett munkájáért ítelték neki a díjat. Samuelson tudományos munkássága ezután sem szünetelt, a Nobel-díj

ezzel kapcsolatos általános hatásairól külön is értekezett, amire még visszatérünk később.

Végül, mindenképpen említést érdemel publicisztikai tevékenysége is. Milton Friedmannal felváltva cikkeztek a Newsweekben az 1966–1981 közötti időszakban [Henderson 2009]. A Financial Times számára pedig éves előrejelzéseket készített; változó sikerrel, az 1970-es években nem mindig találta el a következő év piaci mozgásait [Conway 2009].

2. PAUL SAMUELSON TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

Samuelson tudományos pályafutása hét évtizedet fog át, ezalatt csak tudományos igényű publikációinak száma 400(!) körül volt, egyéb publikációival pedig ez a szám jóval 500 fölött jár [Bekker 2005: 65]. Írásai között számtalan meghatározó, a közgazdaságtan későbbi fejlődése szempontjából alapvető munkát találunk. Általában jellemző Samuelson munkásságára, hogy elméleti-matematikai modelleket alkotott korábban homályosan megfogalmazott vagy általa felfedezett problémákra, vagyis elsősorban alapkutatást végzett. Ökonometriai publikációinak száma elenyésző, ezekből mindössze egy tekinthető jelentősnek. Ezzel együtt, Samuelson nem nevezhető pusztán deduktív modelleket építgető közgazdásznak, elemzési módszerei és gondolkodásmódjának változásai a gazdasági életben zajló változásokhoz köthetőek – mint arra számtalan interjúban utalt is [Weinstein 2009].

A makroökonómiában kezdetben a keynesi, majd a posztkeynesi irányzathoz sorolhatjuk, a mikroökonómiában a neoklasszikus irányzatot követte; alapvető szerepe volt az újklasszikus szintézis kereteinek meghatározásában [Bekker 2005: 65]. Ezen kívül a közgazdaságtan számos egyéb, itt röviden ismertetett területén alkotott maradandót, talán utolsó univerzalistaként. Éppen ezért a következőkben csupán arra vállalkozhatunk, hogy madártávlatból áttekintsük Samuelson legfontosabb hozzájárulásait a közgazdaságtan fejlődéséhez.

2.1. AZ 1930-AS ÉVEK KÖZEPÉTŐL AZ 1940-ES ÉVEK VÉGÉIG

Az 1930-as évek közepétől kezdődő időszakban Samuelson a kinyilvánított preferencia elvének lefektetésével és a fogyasztói magatartás kardinális hasznosságokból történő levezetésével, az intertemporális árak és kamatráták közti viszony elemzésével, a nemzetközi kereskedelemmel, valamint az üzleti ciklusokkal kapcsolatban végzett bátran alapvetőnek tekinthető elemzéseket [Dixit 2009: 1]. A kinyilvánított preferencia elmélete kiváló betekintést nyújt Samuelson egyszerre elméleti és gyakorlati elemzési stílusába. Visszaemlékezése szerint a kinyilvánított preferenciával kapcsolatos meglátásait a Leontieff-től tanult közömbösségi görbék és *Haberler* nemzetközi kereskedelem órája inspirálta. Észrevette ugyanis, hogy ha a két (normál) jószág közti közömbösségi görbék nem konvexek, hanem konkávok, azzal a – *Haberler* disszertációjában szereplő – Laspeyres–Paasche-indexszámok nem egyeztethetőek össze [Samuelson 1970]. Ha tehát feltételezzük, hogy a keresleti függvénynek a gyakorlati, megvalósult idősorban megfigyelhető egyetlen pontja a kinyilvánít-

tott preferencia helyzetében van, akkor a konzisztencia minimális feltétele az, hogy ha egy adott jövedelmi helyzetben a fogyasztó A-t választotta B-vel szemben, akkor jobb jövedelmi helyzetben nem fogja B-t választani, ha választhatja A-t is [Bekker 2005: 72]. Ezen elv alkalmazásával idősorokból tapasztalati úton konstruálható meg a közömbösségi görbe, bizonyos matematikai feltevések – tranzitivitás, Pareto-optimum és unicitás és az úgynevezett integrabilitás – mellett.

Az 1940-es években, vagyis Samuelson huszas-harmincas(!) éveiben még az előbb vázoltaknál is alapvetőbb elemzéseket végzett. Ebben az időszakban publikált cikket a komparatív statika és dinamika viszonyáról [Samuelson 1940]. Az elv, amelyet ma Samuelson-féle megfelelési elvként ismerünk, azt mondja ki, hogy két statikus egyensúlyi pont között nem biztos, hogy vezet időpálya, ennek megállapításához mindig szükséges a rendszer dinamikai vizsgálata [Bekker 2005: 71]. A nemzetközi tényezőárak alakulásáról ezen évtized végén végzett alapvető kutatásokat. Matematikai úton rekonstruálta és bizonyította a Heckscher–Ohlin-tételt, amely modellt és következményeit ma Samuelson–Stolper elméletként ismerjük [Dixit 2009]. És végül, 1947-ben adták ki doktori munkáját, a *Foundations of Economic Analysis*. Mint már utaltunk rá, ez a mű alapvetően befolyásolta a közgazdaságtan további fejlődését. A könyvben megtaláljuk a jóléti közgazdaságtani elemzés alapjait, a burkológörbe-tétel közgazdasági alkalmazását, valamint fizikai elvek közgazdasági „fordításait”. Ez nem meglepő annak tükrében, hogy Samuelson magát a kiváló fizikus *Willard Gibbs* szellemi unokájának tekintette – minthogy Gibbs tanítványa, *Edward Wilson* tanította őt [Samuelson 1970]. Ez a tény a *Foundations*-ben is tükröződik; két fontos eredményként a közgazdasági maximumelvet és a Le Chatelier–Samuelson-elvet említhetjük. A maximumelvet Samuelson egy vállalati optimalizálási problémán keresztül mutatta be a Nobel-díj átvételekor tartott beszédében. Konkáv termelési függvényt, a mennyiség függvényében csökkenő árösszefüggést, valamint az inputok keresletének összefüggését feltételezve képezhető a teljes bevétel függvényének másodrendű parciális deriváltjainak mátrixa, amelynek inverzéből származtatható a keresleti függvény [Bekker 2005: 68–69]. Ez az elv analógiába állítható a fizikából ismert energiaminimumra törekvés elvével. A Le Chatelier–Samuelson-elv pedig lényegében azt mondja ki, hogy az egyensúlyból kibillentett közgazdasági rendszer – hasonlóan a megfelelő peremfeltételek mellett definiált termodinamikai rendszerekhez – negatív visszacsatolással és a legkisebb energia, vagyis input felhasználásával kerül újra egyensúlyi állapotba.

2.2. AZ 1950-ES ÉVEK

Ebben az időszakban Samuelson tudományos tevékenysége még a korábbiaknál is intenzívebb volt. Ekkor jelennek meg első közös cikkei Robert Solow-val, amelyek főként növekedésméleti és a tőkeelméleti vizsgálatokat tartalmaznak. Kettőjük együttműködésének a terméke az 1958-as közgazdasági klasszikus, a „*Linear Programming and Economic Analysis*” is. Kidolgozta a később „*overlapping generations*” (OLG) -modellként ismertté vált elmélet alapjait, amelyet azóta is széles körben oktatnak és alkalmaznak gazdaságpolitikai vizsgálatokra [Samuelson 1958]. Folytatta

korábban megkezdett jóléti közgazdaságtani vizsgálatait [Samuelson 1956], valamint végzett közjóságokkal kapcsolatos elemzéseket is [Samuelson 1954].

Tőkeelméleti vizsgálódásaival kapcsolatban mindenképpen részletesebb említést érdemel két terület, ahol ismételten alapvető kutatásokat végzett. Az első a keynesi közgazdaságtan – *Alvin Hansontól* és *Roy Harrodtól* eredeztethető – multiplikátor- és akcelerátor-elveinek összekapcsolása. Ezt az elvet Samuelson kiterjesztette a többszektoros modellekre is, és vizsgálta e modellek stabilitási feltételeit. A másik fontos, mindenképpen megemlítenő eredmény az optimális növekedés elmélete. Ennek vizsgálatán keresztül jutott el Samuelson az ún. turnpike-tételekhez, ami a társadalmi tervező számára ad útmutatást két, nem optimális gazdasági állapot közti időpálya tervezéséhez [Bekker 2005: 68–69]. Végül a kormányzat számára végzett fontos elemzést az optimális adózással kapcsolatban, a Ramsey-modell következményeit bemutatva [Dixit 2009].

2.3. AZ 1960–1970-ES ÉVEK

Talán nem tévedünk, ha azt gondoljuk, hogy a korábbi két és fél évtized publikációs listájával elégedett lenne a közgazdászok többsége – életműként. Samuelson azonban a következő két évtizedben is jelentős cikkeket publikált, még hozzá a tőkeelmélet és a tőkepiacok elméletével kapcsolatban.

Az 1960-as évek közepétől tőkeelméleti kérdésekkel foglalkozott behatóan. Többszektoros modellkeretet alkalmazva vizsgálta a kamatláb alakulásának feltételeit, visszavezetve azt a technológia és a háztartások időpreferenciáira. Közelítő termelési függvény megalkotásával – speciális határfeltételek mellett – bizonyította, hogy az aggregált termelési függvény konzisztens lehet egy több tőkejóságot és termelési eljárást, valamint homogén munkát tartalmazó termelésifüggvény-moddellel [Bekker 2005: 73; Samuelson 1962]. Végül, ebben az időszakban vesz részt a cambridge-i vitaként elhíresült diskusszióban. Ennek eredményeként némileg revízió alá vette az előbb elmondottakat. A technológia visszaváltási problémájaként ismert kérdéskört elemezve ő maga is kimutatta, hogy az alacsony kamatszint mellett alkalmazott tőkeintenzívebb technika magasabb kamatszint mellett visszatérhet [Samuelson 1966]. Tehát az aggregált tőkével dolgozó egyszektoros modellek érvényessége nem teljes, ami egy igen fontos következtetés. Emiatt, bár többnyire egyszektoros neoklasszikus termelési modelleket alkalmazott, kutatásaiban többszektoros modellkeretet is használt még ebben az időszakban is.

A tőkepiacok elméletével kapcsolatban az előbb vázoltakhoz hasonlóan fontos elméleti eredményeket publikált az 1960-as évek közepén. Analitikus levezetéssel kimutatta, hogy amennyiben egy eszköz árával kapcsolatos várakozások megfelelőek, akkor az eszközár random walk folyamatot fog követni. Ezzel kapcsolatban levezeti azt is, hogy nem áll fenn ellentmondás a fundamentumokra alapozott és a random walk modell között, valamint hogy a vázolt modellel megfér az a feltételezés, hogy a befektetők egy része esetlegesen a piaci átlagbefektetőnél jobb befektetési eredményeket képes elérni [Samuelson 1965]. E témakörben elért eredményei közül pedig fontos még megemlíteni az iterált várható érték tételének beemelését a közgazdaságtani elemzésbe; ez szintén az ő nevéhez köthető.

2.4. AZ 1980-AS ÉVEKTŐL HALÁLÁIG

Samuelson egy 2002-es írásában felteszi a kérdést: van-e tudományos élet a Nobel-díj után? [Samuelson 2002]. Válasza az, hogy a kérdés eldönthetetlen; a díj átvétele után az általa ismert tudósokat a legkülönbözőbb módokon befolyásolta a díj. Őt magát viszont mindenképpen azon kutatók közé kell sorolnunk, akiket nem rontott el az elismerés. Samuelson ugyanis még az 1980-as években is publikált eredeti elemzéseket, valamint figyelemmel kísérte és kommentálta az aktuális gazdasági eseményeket.

Az itt tárgyalt időszakban született írásaiban az életpálya-megtakarítás pályáját elemezte, és kimutatta, hogy a részvények nem feltétlenül jelentenek jobb megtakarítási formát a kötvényeknél. Elemezte továbbá az innováció hatásait a kibocsátásra és a bérszintre, valamint vizsgálatokat folytatott a technológiai haladás nemzetközi kereskedelemre és nemzeti jövedelemre gyakorolt felemás hatásaival kapcsolatban [Dixit 2009].

Ehelyütt nincs mód Samuelson gazdasági folyamatokat elemző és kommentáló munkásságának akár csak kivonatos ismertetésére sem. Éppen ezért pusztán egy, a jelenlegi válsággal kapcsolatban tett interjú részleteinek bemutatására szorítkozunk. Ebben megjegyezte, hogy noha a buborékok inherens módon képződnek a gazdaságban, szerinte a jelenlegi válság csak a nagy gazdasági világválsággal állítható párhuzamba. A gazdasági fellendülés megindulásának legkorábbi időpontját 2012-re tette, és megjegyezte, hogy sokan nem igazán látják a válság igazi veszélyeit a történelmi perspektíva hiánya miatt. Helyeselte a középosztály adóterheinek csökkentését, ugyanakkor a deficitből finanszírozott fiskális stimulussal kapcsolatban megjegyezte: értelmes, gazdasági célok megvalósítását segítő beruházásokra kell koncentrálni a kiadásokat. Figyelmeztetett arra is, hogy több fiskális stimulusra is szükség lehet. Végül, nézete szerint még egy komoly, összességében 8 százalékos, válság utáni árszintemelkedés is vállalható a stagfláció elkerülése érdekében [Gardels 2009].

3. PAUL SAMUELSON PÁLYÁJÁNAK ÉRTÉKELÉSE

Paul Samuelson írásaival a közgazdaságtan számos területének újraformálásához, megalapozásához járult hozzá. A rá emlékező újságírók és közgazdászok éppen ezért a modern közgazdaságtudomány atyjaként tekintenek rá, hangsúlyozva tudományos teljesítményének jelentőségét [Gangadharen 2009]. Hasonlóképp, Paul Krugman Samuelson életművét áttekintve, kiemeli, hogy Samuelson a közgazdaságtan legkülönbözőbb területein tevékenykedett igen komoly eredménnyel. Krugman nyolc területet emel ki, amelyekkel kapcsolatban Samuelson alapvető kutatásokat végzett – és amelyeket az előzőekben röviden már tárgyaltunk. Ezek: 1. a kinyilvánított preferencia elmélete, amely nagyban segítette a fogyasztói döntések vizsgálatát, 2. a jóléti közgazdaságtan, a társadalmi jólét fogalmának elemzése, 3. a nemzetközi kereskedelem elmélete, amely területen a további vizsgálatok Samuelsonhoz nyúlnak vissza, 4. a közjóságok elmélete, 5. a nemzetközi tényezőkereslet elmélete, 6. a valutaárfolyam és a fizetési mérleg kapcsolata és elméleti keretbe foglalása, 7. az OLG-modell, és végül 8. a random walk-hipotézishez való hozzájárulás, amely értelmében az előrettekintő befektetói magatartás az árak véletlen fluktuációját vonja maga után

[Krugman 2009]. Krugman kiemeli továbbá, hogy Samuelson – elméleti virtuozitása mellett – mindig a gyakorlati problémákat tartotta szem előtt. Így tehát Samuelson elsőrendű fontosságúnak tartotta a megfelelő monetáris és fiskális politikát, tehát az aktív kormányzati politikát, amely nála a piactisztulás előfeltétele.

Avinash Dixit – akit előbb már idéztünk – kiemeli Samuelson széles körű elméletörténeti érdeklődését. Samuelson modern, matematikai formába öltöztette többek között *Ricardo*, *Marx*, *Sraffa*, *von Thünen*, *Ohlin* nézeteit és elméleteit, ily módon megcáfolva vagy éppen továbbfejlesztve azokat. Dixit [2009] felidézi, hogy Samuelson szemléletmódja és az általa oktatott elemzési technikák – a komparatív statika, a burkológörbe-tétel és a többi, Samuelson által alkalmazott elemzési módszer – meghatározónak bizonyultak tanítványai számára. Emellett, szerinte Samuelson befolyása jóval túlnyúlt az akadémiai köröknél, utalva itt a Newsweek lapjain közölt írásaira, valamint az „Economics” óriási sikerére.

Michael M. Weinstein [2009], a New York Times gazdasági újságírója, igen nagyra értékeli Samuelson kimagasló oktatói munkáját, a keynesi közgazdaságtan kidolgozásában és népszerűsítésében betöltött, valamint kormányzati tanácsadói szerepét. Hangsúlyozza, hogy Samuelson tevékenysége mutatta meg igazán a matematikai modellezés erejét a közgazdaságtanban. Erre példaként a méltán híres Stolper–Samuelson tételt és a nemzetközi kereskedelem modelljeit említi. Krugmanhoz hasonlóan ő is kiemeli, hogy Samuelson több területen is alapvető eredményeket ért el; ezek között a jóléti közgazdaságtant, az OLG-modellkeretet, a részvényt piac elemzéséhez, valamint az újklasszikus szintézishez való elméleti hozzájárulást említi.

Gene Epstein [2009], a Barron's pénzügyi és közgazdasági folyóirat újságírója, osztrák közgazdasági iskolához köthető közgazdász, elismerően szól Samuelson alapvető munkásságáról, amelynek eredményeként a közgazdaságtudomány többé már nem képzelhető el matematikai modellek és elemzések nélkül. Ugyanakkor Epstein úgy látja, hogy Samuelson több alkalommal is a saját maga által létrehozott, túlzottan matematizált megközelítésnek a csapdájába esett. Példaként említi az „Economics” hatodik és kilencedik kiadásait, amelyekben Samuelson 1984-re, illetve 1989-re tette azt az időpontot, amikor a Szovjetunió le hagyja az Egyesült Államokat a bruttó nemzeti termék tekintetében. Ez az előrejelzés vagy figyelmeztetés, attól eltekintve, hogy utólag nyilvánvalóan tévesnek bizonyult, nem vette figyelembe a szovjet tervgazdaság – többek között Hayek és Mises által elemzett – növekedést gátló jellegzetességeit. Ezzel együtt, Epstein szerint Samuelson hajlandó volt felülvizsgálni korábbi modelljeiből eredő következtetéseit. Epstein példaként említi, hogy noha Samuelson nemzetközi kereskedelemre kidolgozott modelljéből negatív hatások is következnek, Samuelson ezek egy részét revízió alá vette, mondván, hogy nem számolt a vállalkozó szellemmel, mint a következtetéseit aláaknázó tényezővel.

Általánosságban tehát elmondható, hogy Samuelson pályáját értékelve a keynesi közgazdaságtan népszerűsítését, a Foundations of Economic Analysis szemléletformáló hatását, valamint Samuelson kimagasló tudományos munkásságát, oktatói tevékenységét és a kormányzati döntéseket indirekt módon befolyásoló eredményeit emelik ki a közgazdászok és újságírók. Kritikusai jellemzően éppen azt találják problematikusnak, hogy sok tekintetben talán túlságosan is komoly befolyást gyakorolt a közgazdaságtanra. *Arun Motianey* [2009] szerint Samuelson a fizikai modellek és koncepciók – akár óvatos vagy átgondolt – átvételével nem a megfelelő irányban

befolyásolta a közgazdaságtant, és szerinte nem is tekinthető tudományos forradalomnak egy korábbi eszköztár alkalmazása egy másik tudományterületen. Tevékenységének posztkeynesi kritikusai pedig a neoklasszikus szintézis kialakításában játszott szerepét találják vitathatónak.

Zárszóként Paul Samuelson módjára egy fizikustól kölcsönvett modellt említünk meg. *Lev Landau* legendás logaritmikus rangsort dolgozott ki, amelyen elhelyezte korának jelentős fizikusait, publikációiknak jelentőségét – és nem számosságát – alapul véve. Egyedül Einstein kapott 0,5-es értéket, Landau önmagát pedig 2-re értékelte. E sorok írója nem érzi magát kompetensnek Paul Samuelson elhelyezésére e skálán – ezt az olvasóra bízta.

IRODALOM

- Anderson, Polly [2009]: Economist and Nobel Laureate Paul Samuelson Dies at 94. *Deseret News* Dec 14 2009
- Bekker Zsuzsa, szerk [2005]: *Közgazdasági Nobel-díjasok*. KJK-Kerszöv, Budapest
- Cassidey, John [2009]: Postscript: Paul Samuelson. *New Yorker*, Dec 14 2009
- Clarke, Connor [2009]: An interview with Paul Samuelson. *The Atlantic*, Jun 17 2009
- Conway, Edmund [2009]: The death of a legend. *Telegraph*, Dec 14 2009
- Cornwell, Rupert [2009]: Paul Samuelson. *The Independent* Dec 16 2009
- Dixit, Avinash [2009]: *Paul Samuelson 1915–2009* <http://www.princeton.edu/~dixitak/home/PaulSamuelson.pdf>
- Elliott, Larry [2009]: Obituary: Paul Samuelson: A Pivotal Figure in Postwar Economics. *The Guardian* Dec 15 2009
- Epstein, G. [2009]: Paul Samuelson – May He Rest in Peace. *Barron's* 89(51): 35
- Feeney, Mark [2009]: Nobel Laureate Paul Samuelson, Eminent Economist, Dead at 94. *Boston Globe* Dec 14 2009
- Flanders, Stephanie [2009]: Pioneer Who Turned Economics into a Science. *Financial Times* Dec 14 2009
- Gangadharan, S. [2009]: Samuelson, the Father of Modern Economics. *Daily News & Analysis* Dec 15 2009
- Gardels, N. [2009]: Interview with Paul Samuelson. *New Perspectives Quarterly*, Jan 16 2009
- Henderson, D. R [2009]: Why Everyone Read Samuelson. *Wall Street Journal* Dec 16 2009
- Jose, John [2009]: How Samuelson Contributed to a Lack of Creativity. *Financial Times* Dec 17 2009
- Krugman, Paul [2009]: The incomparable economist. <http://krugman.blogs.nytimes.com/2009/12/15/the-incomparable-economist/>
- Motianey, Arun [2009]: Samuelson Promoted a Sham-Science. *Financial Times* Dec 17 2009
- O'Grady, Sean [2009]: The Master of the Dismal Science – with Equations. *The Independent* Dec 15
- Telegraph [2009]: Paul Samuelson. *Telegraph* Dec 14 2009

- Samuelson, Paul [1941]: The stability of equilibrium: Comparative statics and dynamics. *Econometrica* 9: 97–120
- Samuelson, Paul [1948]: International trade and equalisation of factor prices. *Economic Journal* 58: 163–184
- Samuelson, Paul [1970]: *Maximum Principles in Economics*. Nobel Prize Lecture
- Samuelson, Paul [1958]: An exact consumption-loan model. *Journal of Political Economy* 66: 467–482
- Samuelson, Paul [1956]: Social indifference curves. *Quarterly Journal of Economics* 70: 1–22
- Samuelson, Paul [1954]: The pure theory of public expenditure. *Review of Economics and Statistics* 36: 387–389.
- Samuelson, Paul [1962]: Parable and realism in capital theory: the surrogate production function. *Review of Economic Studies* 29: 193–206
- Samuelson, Paul [1966]: A summing up. *Quarterly journal of Economics* 80: 658–683
- Samuelson, Paul [1965]: Proof that properly anticipated values of assets vibrate randomly. *The Bell Journal of Economics and Management Science* 4(2): 369–374.
- Samuelson, Paul [2002]: Is there life after Nobel coronation? http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/articles/samuelson/index.html
- Weinstein, Michael M. Paul A. Samuelson, Nobel Economist, Dies at 94. *New York Times* Dec 14 2009